

Average is Over

Elemzés és szakpolitikai tanácsadás
komplex gazdasági rendszerekben

Fazekas Károly

főigazgató MTA KRTK

„A magyar ugaron – a XXI. században
Egyenlőtlenségek, változások és a (fejlesztés)politika
(re)akciói a hazai térben „

ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet
Regionális Tudományi Tanszék konferenciája

Budapest

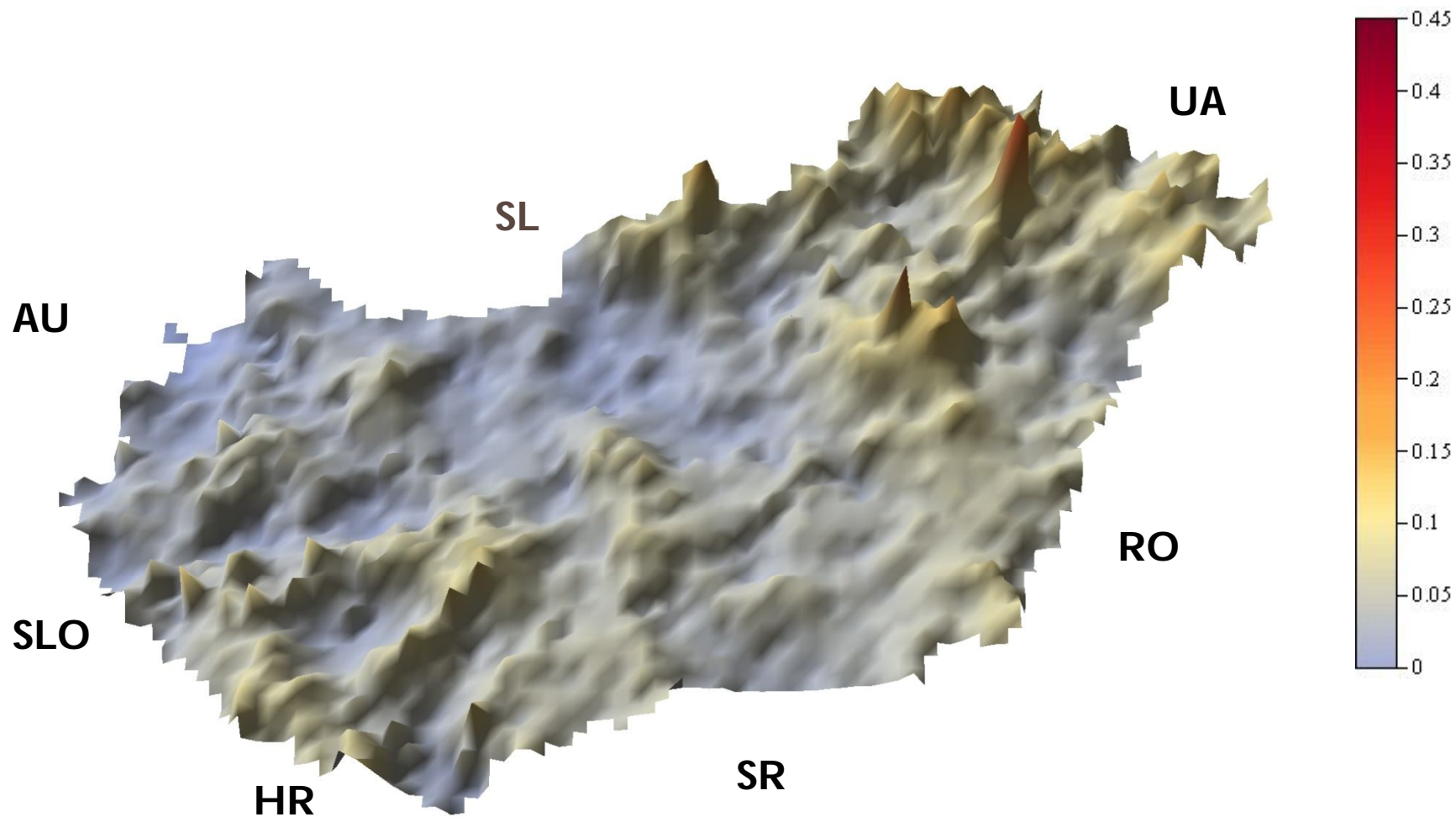

2013. 10. 9.

2

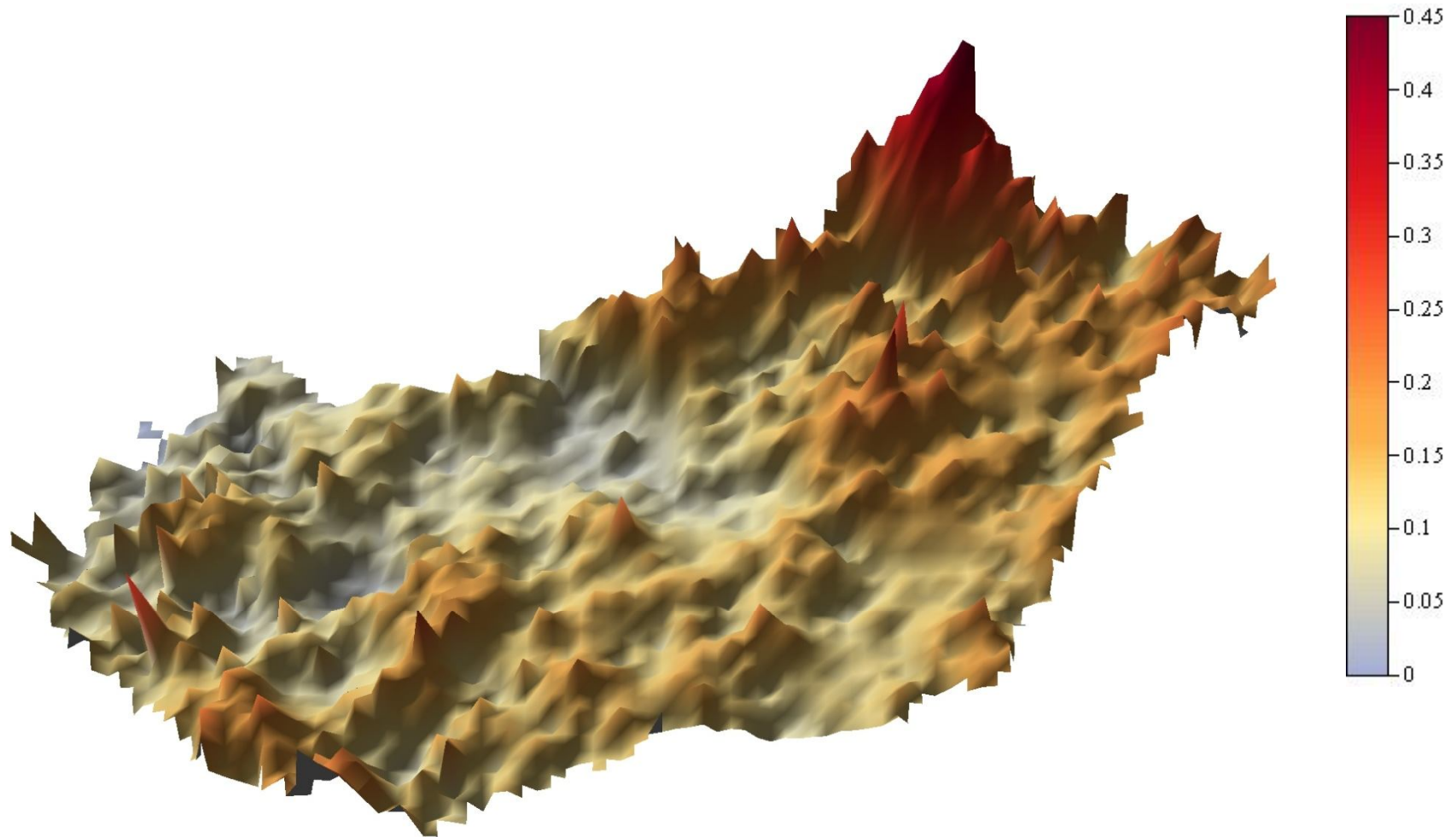
I. Bevezetés

Regisztrált munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (1991)

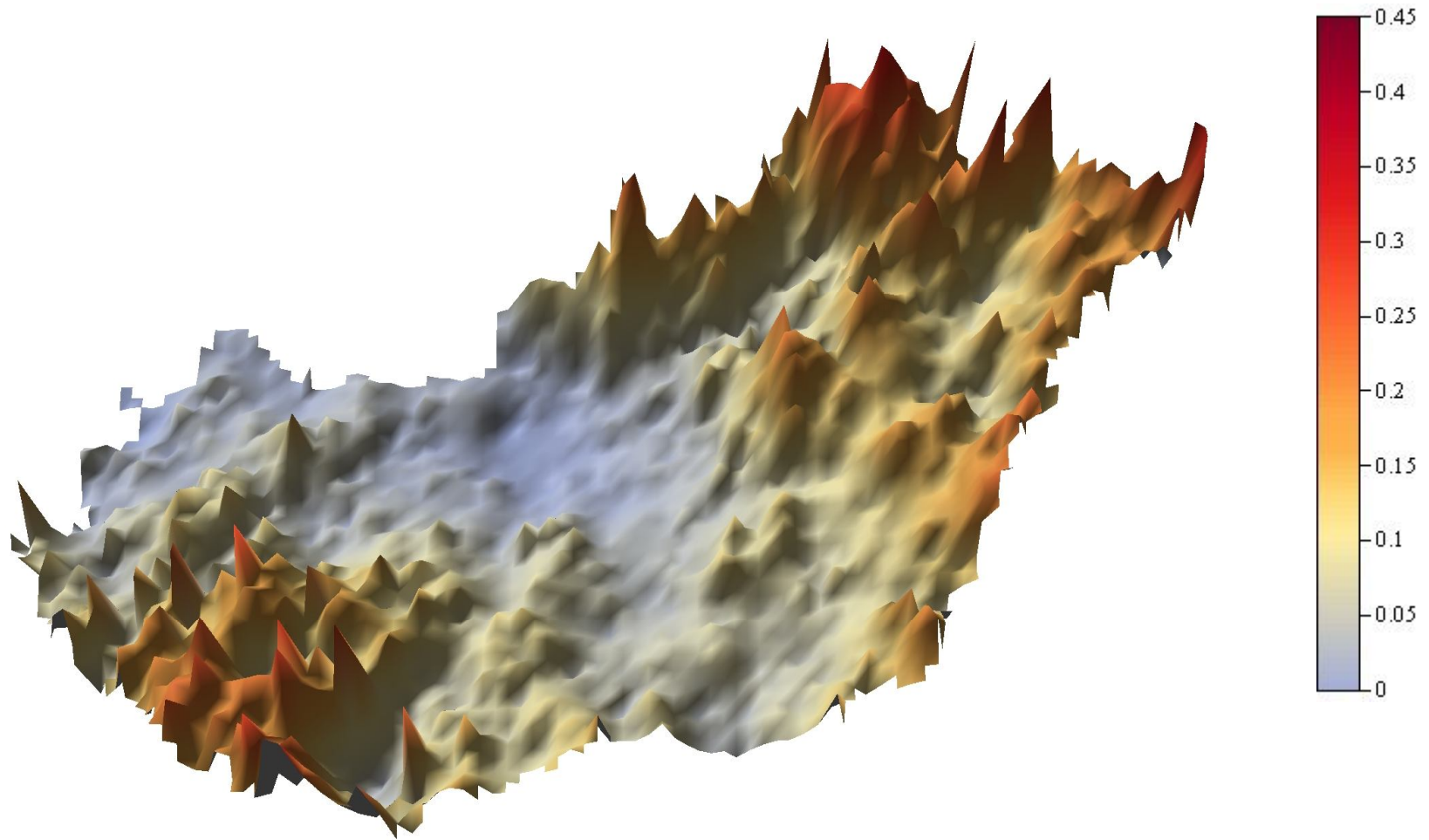
Forrás: MTA KRTK Adatbank. Készítette: Göndör László

Regisztrált munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (1993)

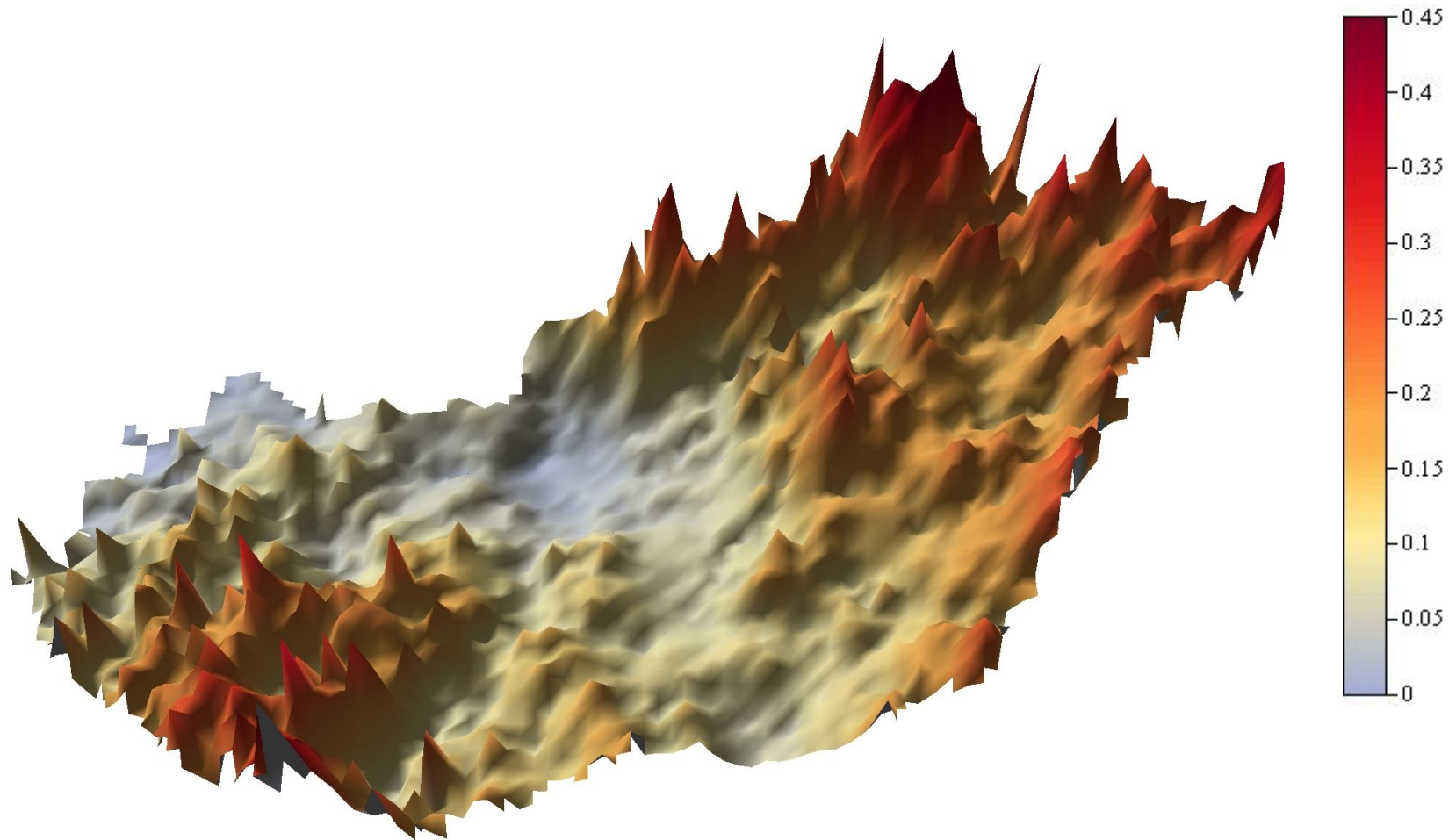
Forrás: MTA KRTK Adatbank. Készítette: Göndör László

Regisztrált munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (2007)

Forrás: MTA KRTK Adatbank. Készítette: Göndör László

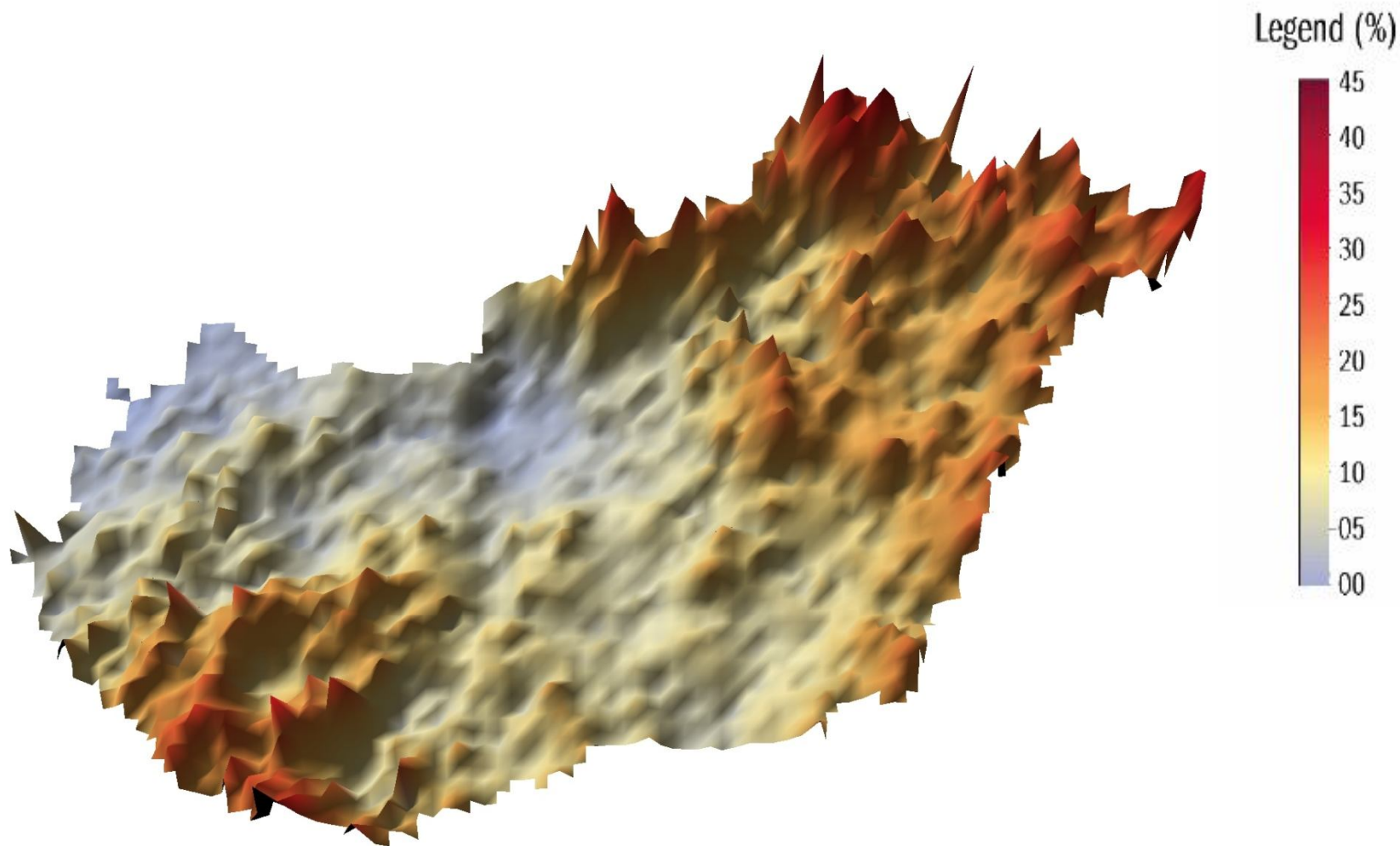
Regisztrált munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (2011)

Forrás: MTA KRTK Adatbank. Készítette: Göndör László

Regisztrált munkanélküliek aránya a 15-64 éves népességben (2012)

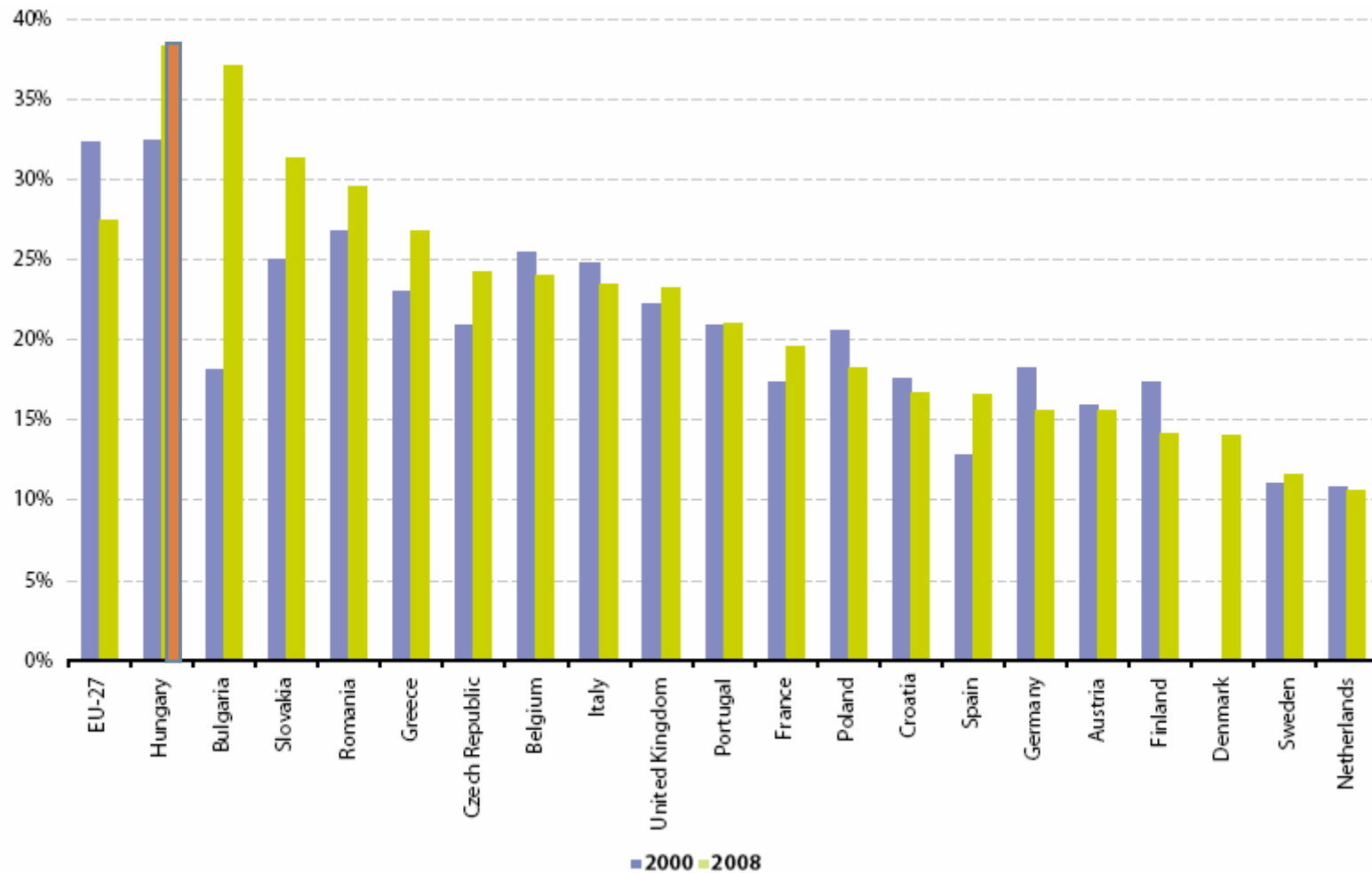
7

Forrás: MTA KRTK Adatbank. Készítette: Göndör László

GDP regionális különbségeinek szórása (2000 – 2008)

8

(¹) Regional dispersion is not applicable for Estonia, Ireland, Cyprus, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta and Slovenia; Croatia, 2001 and 2008.

Forrás: EUROSTAT

Hozzájárulás a GDP-hez és az egy főre jutó GDP, 2009

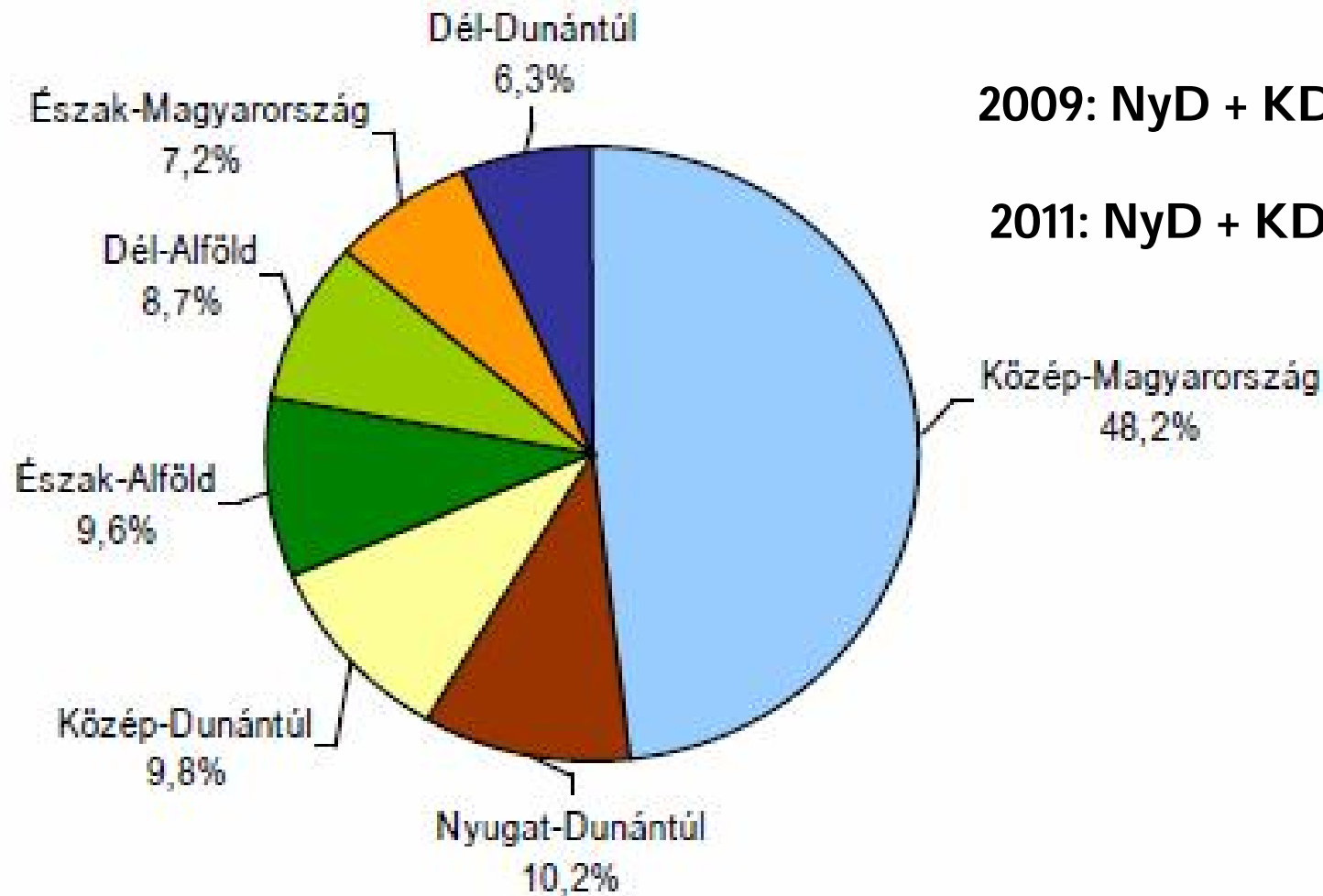
9

Forrás: KSH

A bruttó hazai termék (GDP) megoszlása régióinként, 2011

10

2009: NyD + KD + KM = **67,6**

2011: NyD + KD + KM = **68,2**

Kérdések - problémák

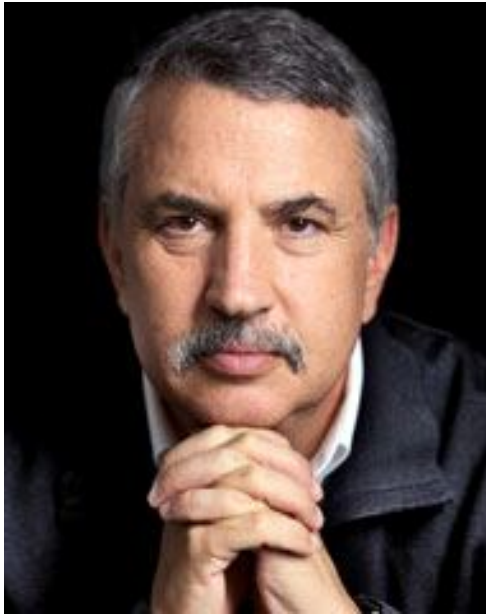
11

- **Mi az oka a gazdaság és a gazdaság, a munkapiac területi polarizációjának?**
- **Vannak-e ország-specifikus sajátosságok?**
- **Mi várható a jövőben?**
- **Vannak-e az elméleti és empirikus közgazdaságtudományi kutatásoknak használható eredményei a gazdaságpolitika és a területi politika számára?**

Average is over I.

Technológiai és külgazdasági sokkok

12

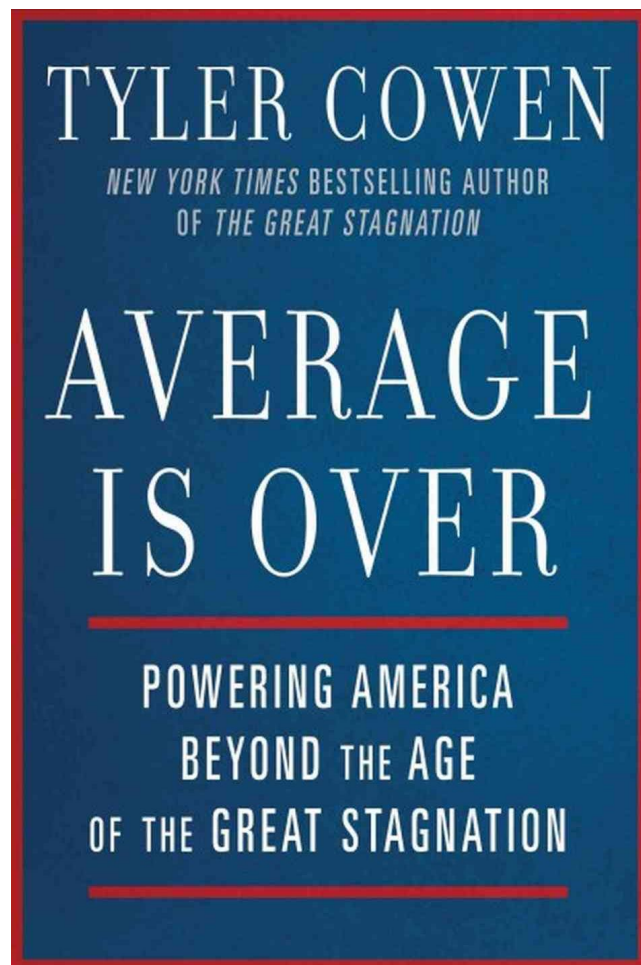
A múltban egy munkás átlagos képzettséggel, átlagos állásban átlagos színvonalon élhetett. Mára az átlagosnak életnek vége lett. Ha átlagos vagy nem tudsz átlagos módon élni. Ez lehetetlen mert a munkáltatók könnyedén hozzájutnak az átlagosnál jobb, olcsó külföldi munkásokhoz, olcsó robotokhoz, olcsó szoftverekhez, olcsó automatikához, olcsón megszerezhető kiemelkedő képességekhez. Ezért minden foglalkozásban, mindenkinek meg kell találnia azt a speciális teljesítményt amely megélhetéshez juttatja.”

Thomas Friedmann, The New York Times, 2012.1.24.

Average is Over II.

Egyéni, közösségi, társadalmi következmények

13

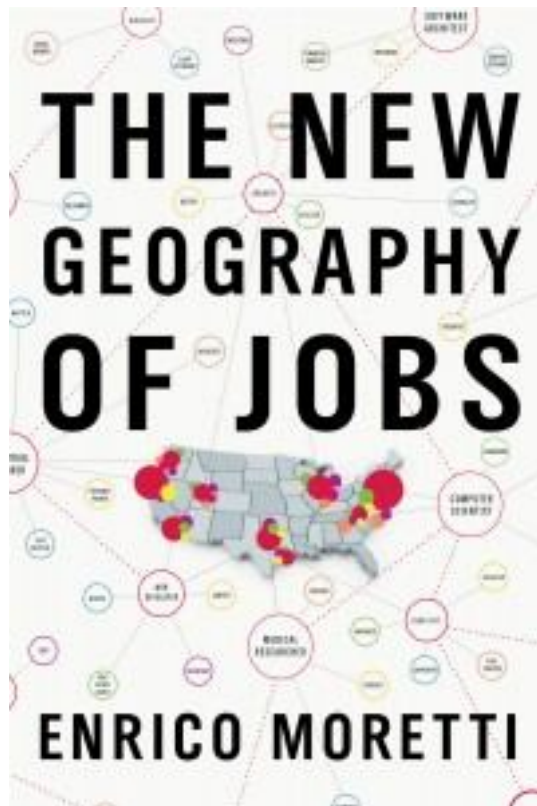

„Egyre inkább ez a megállapítás jellemzi a munkánkat, a fizetésünket, azt hogy hol élünk, a gyerekeink oktatását és talán még személyes viszonyainkat is. A házasságok, a családok, a vállalkozások, az országok, a városok és régiók egyre jobban kettéválnak anyagi viszonyaik tekintetében; nevezetesen vagy képesek minőségben csúcsteljesítményt nyújtani vagy szembe kell nézniük tetteik kudarcával.”

Tyler Cowen: *Average is over*, Dutton, New York, 2013.

The New Geography of Jobs

14

A földrajz jelentősége, az emberi tőke területi allokációját meghatározó agglomerációs folyamatok ereje folyamatosan növekszik. Egy ország szellemi központjainak száma és nagysága meghatározója az ország prosperitásának vagy hanyatlásának. A gyárak a maguk fizikai valóságában elveszítik jelentőségüket. Egyre fontosabbak viszont a városok lakosságának nagy részét alkotó, egymással kapcsolatban lévő, magasan képzett munkások közösségei. Ezek azok az új virtuális gyárak, melyekben az új eszmék és készségek létrejönnek.”

Moretti, Enrico (2012-05-22). The New Geography of Jobs. Houghton Mifflin Harcourt.

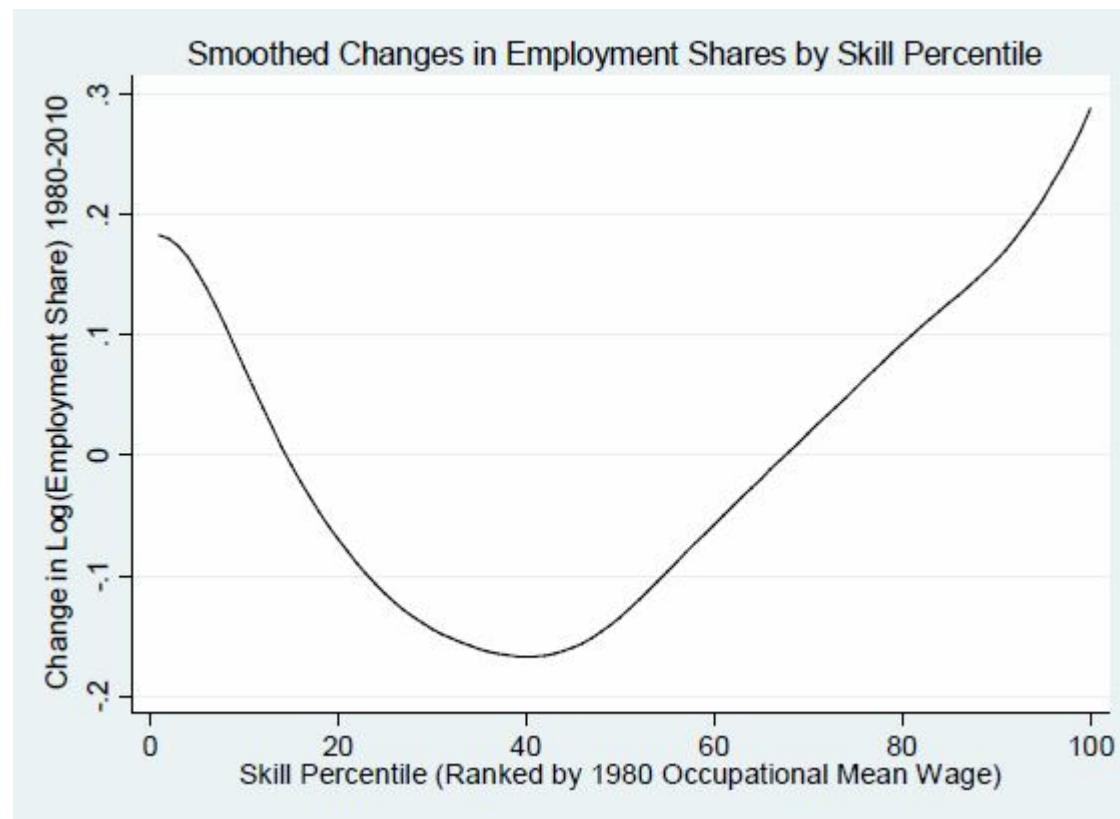
A munkapiac szerkezeti és területi polarizációja

15

- **D. H. Autor et al. (2013): The Geography of Trade and Technology Shocks in The United States, *NBR Working Paper 18940*, <http://www.nber.org/papers/w18940>**
- **D. Autor and D. Dorn, The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market, *American Economic Review* 2013, 103(5): 1553–1597, <http://dx.doi.org/10.1257/aer.103.5.1553>**
- **Joanne Lindley and Stephen Machin: Spatial Changes in Labour Market Inequality, *IZA Discussion Paper No. 7600* August 2013**

Labour Market Polarization, 1980 to 2010

16

Forrás: Joanne Lindley and Stephen Machin: Spatial Changes in Labour Market Inequality, *IZA Discussion Paper No. 7600* August 2013

Három példa

1. **Tradicionalis közgazdaságtan**
2. **Stilizált tényeken alapuló elemzés**
3. **Komplex rendszerek közgazdaságtana**

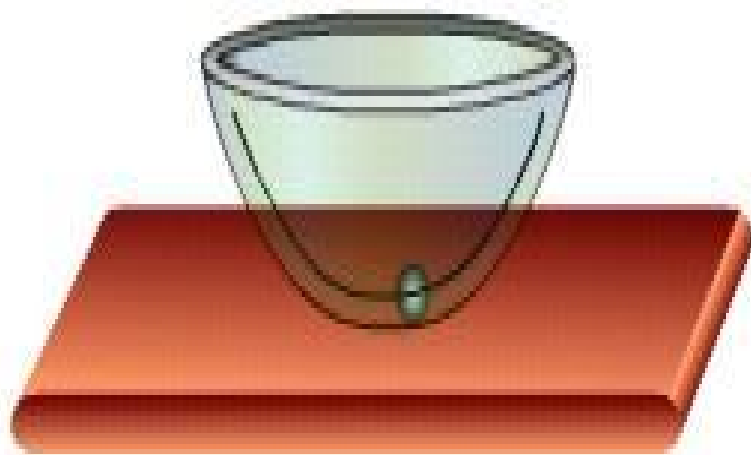
18

1. Tradicionális közgazdaságtan

Tradicionalis közgazdasági analízis

19

Tradicionalis közgazdasági narratíva

(a)

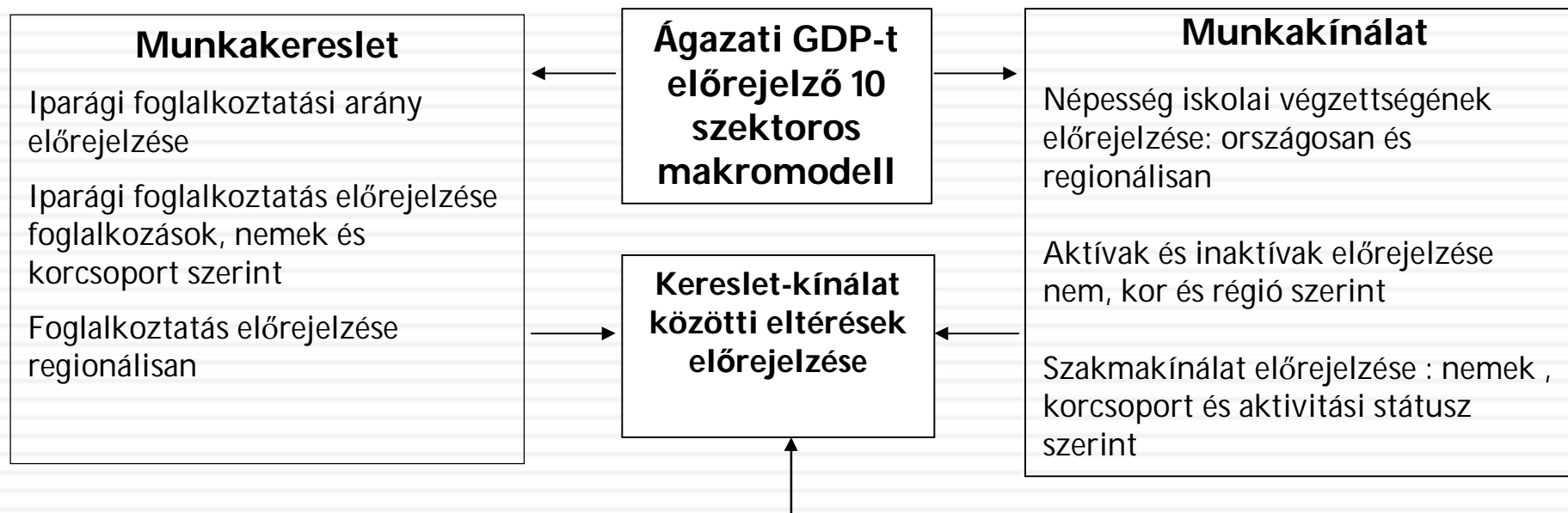
Milyen a „normális” gazdaság?

- Redukcióval, analízissel és aggregálással megismerhető
- A valószínűségek általában normális eloszlásúak
- A reakciók lineárisak
- Az egyének egymás közötti interakciója elhanyagolható
- Racionális szereplők
- Teljes információ
- Egyensúlyi állapot
- Önérdék
- Láthatatlan kéz

<http://elorejelzes.mtakti.hu/>
<http://palyasugo.hu/>

20

MTA-KRTK KTI munkaerő-piaci előrejelző rendszer

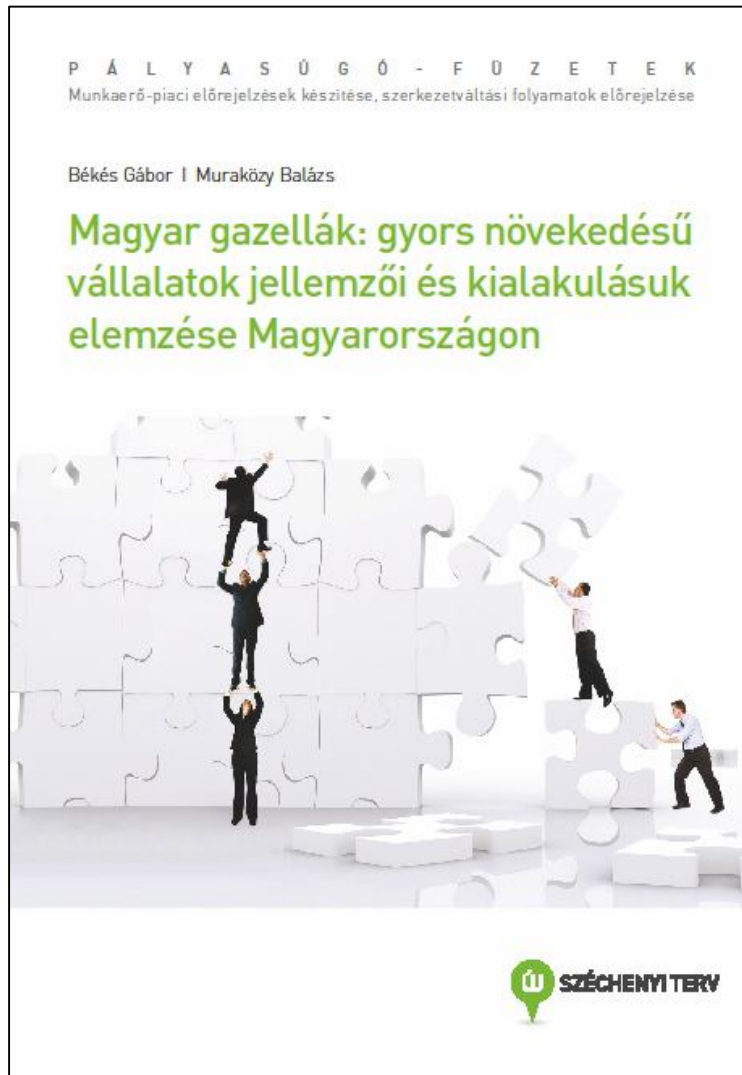
Kiegészítő modellek: (1) Munkakereslet nemzetközi tendenciái, (2) Ágazati előrejelzés várakozások alapján, (3) A KKV és a nagyvállalati szektor szerepe a foglalkoztatásban, (4) A be nem jelentett foglalkoztatás mértéke és szerkezete, (5) Atipikus foglalkoztatás, (6) Foglalkoztatási rátaváltozások az EU-ban, (7) Munkaerő-piaci dinamika, foglalkoztatási stabilitás és képzettség

21

2. Stilizált tényeken alapuló elemzés

Magyar gazellák

22

Vállalati sokféleség – gazellák

- Békés-Muraközy: Magyar gazellák: gyors növekedésű vállalatok jellemzői és kialakulásuk elemzése Magyarországon, MTA KRTK, Budapest. (2012)
<http://elorejelzes.mtakti.hu/publikaciok/Palyasugo-Fuzetek/45/>
- **Gyors növekedésű vállalatok jellemzői**
 - ▣ Hogyan oszlanak meg iparágak, régiók, kor és méret szerint
- **Melyik vállalatok válnak gazellává?**
 - ▣ Mennyire jól jelezhető ez előre?
 - ▣ **Milyen gazdaságpolitikai beavatkozás növelheti a gazellák arányát?**

Gzellák: adatok és definíciók

23

□ Adatok

- APEH mérlegbeszámolók 2000-2008
- 5-50 főt foglalkoztató vállalatok

□ Gazellák definíciója

- Foglalkoztatás szempontjából leggyorsabban növekvő 10 százalék
- Átlagosan évi 20 százaléknál gyorsabban növelték foglalkoztatásukat
- 3 éves időtávon (2005-2008)

A gazellák szerepe a KKV-k munkahelyteremtésében

24

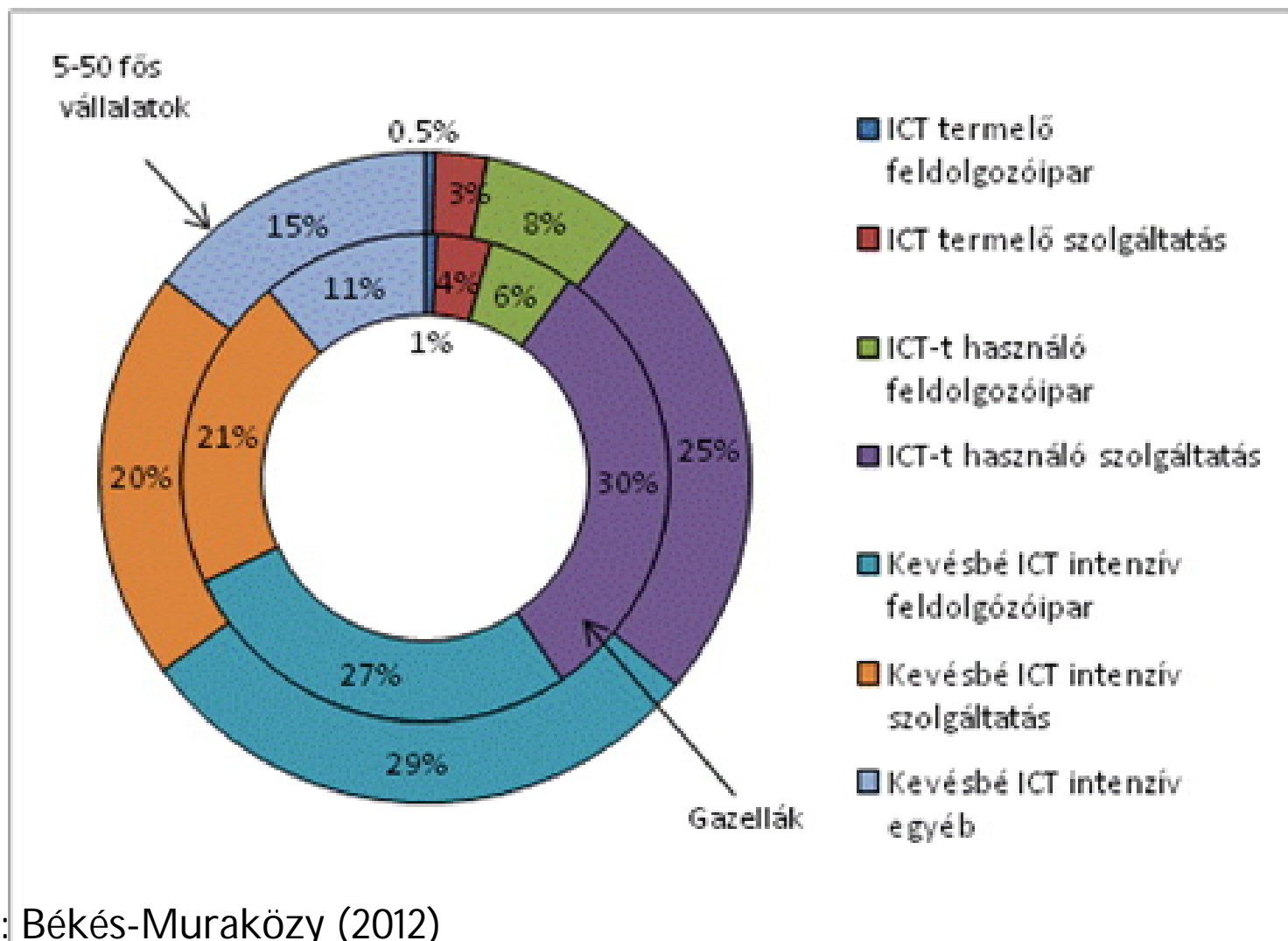
Gazella vállalatok az alkalmazottak száma alapján	
Leggyorsabban növekvő 5 százalék	52,4
Leggyorsabban növekvő 1 százalék	22,4

Gazella vállalatok az alkalmazottak száma alapján	
20 százaléknál gyorsabb átlagos növekedés	58,2
40 százaléknál gyorsabb átlagos növekedés	30,0

Forrás: Békés-Muraközy (2012)

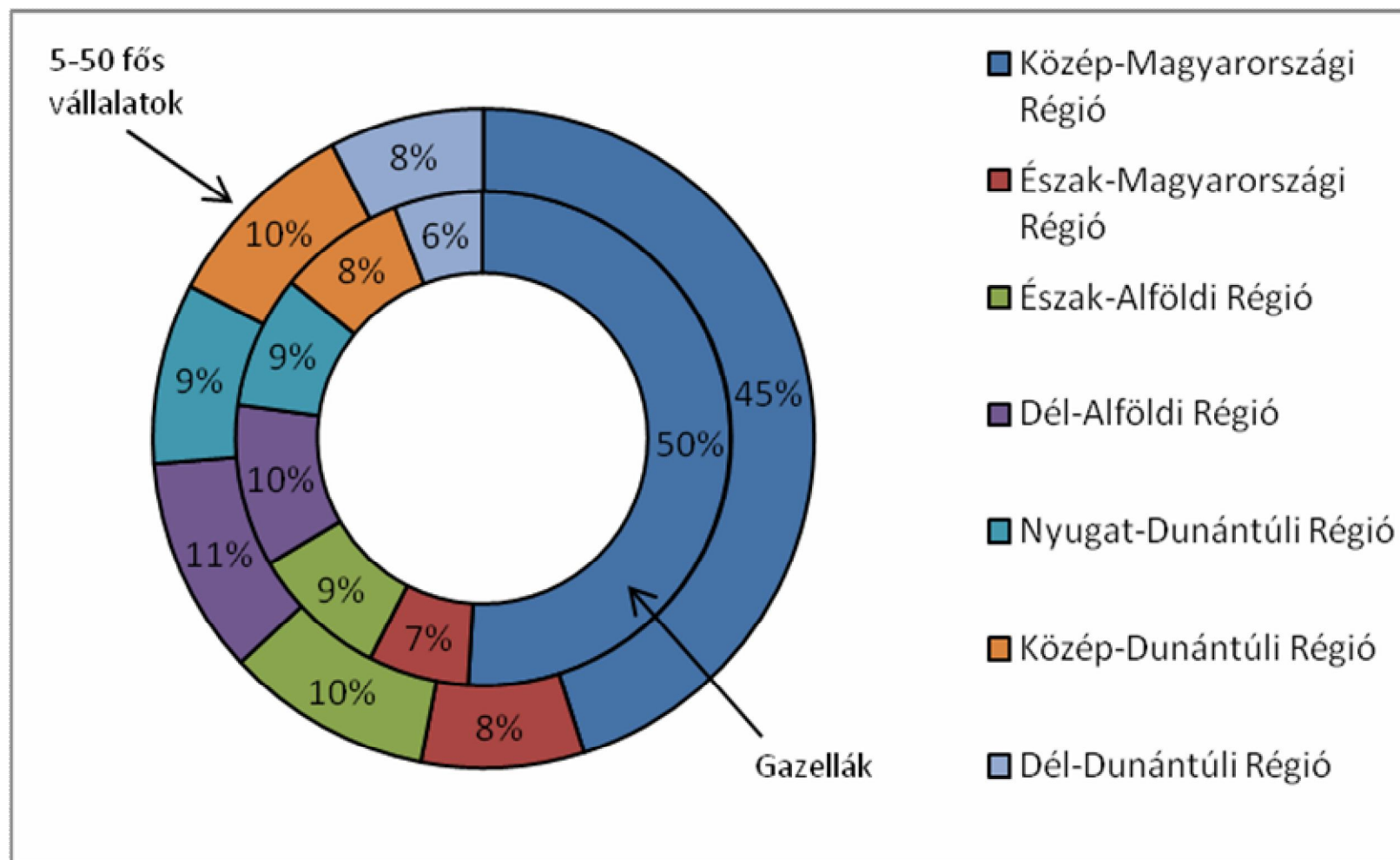
A gazellák megoszlása iparágak szerint

25

A gazellák megoszlása régiók szerint

26

Forrás: Békés-Muraközy (2012)

Vállalati támogatások hatása

27

- **Kormányzati tervek**
 - Lényeges cél, hogy a 2014-2020 között érkező uniós források a magyar vállalatok versenyképességét növeljék
 - Jelentősen nőnek a vállalati támogatások
 - 1100 milliárd foglalkoztatás bővítése
 - 1100 milliárd KKV versenyképesség növelése
 - 700 milliárd K+F-támogatás

- **A nagyfokú heterogenitás miatt azonban kétséges lehet a célzás hatékonysága**
- **Kevés empirikus eredmény áll rendelkezésre ezek hatékonyságáról, az azonban nem bízató**

28

Komplex rendszerek elemzése

Komplex közgazdasági rendszerek elemzése

29

Komplex rendszerek közgazdaságtana

„Anomáliák” a „normális” gazdaságban

- Nem lineáris hatások
- Interakciók
- Hálózatok
- Tanulás
- Fejlődés
- Megfolyások
- Beragadások
- Útfüggőség
- Önszabályozás
- Hatványeloszlás, túl sok az extrém esemény
- A döntések nem racionálisak
- Tartós nem-egyensúlyi állapotok
- Törékenység

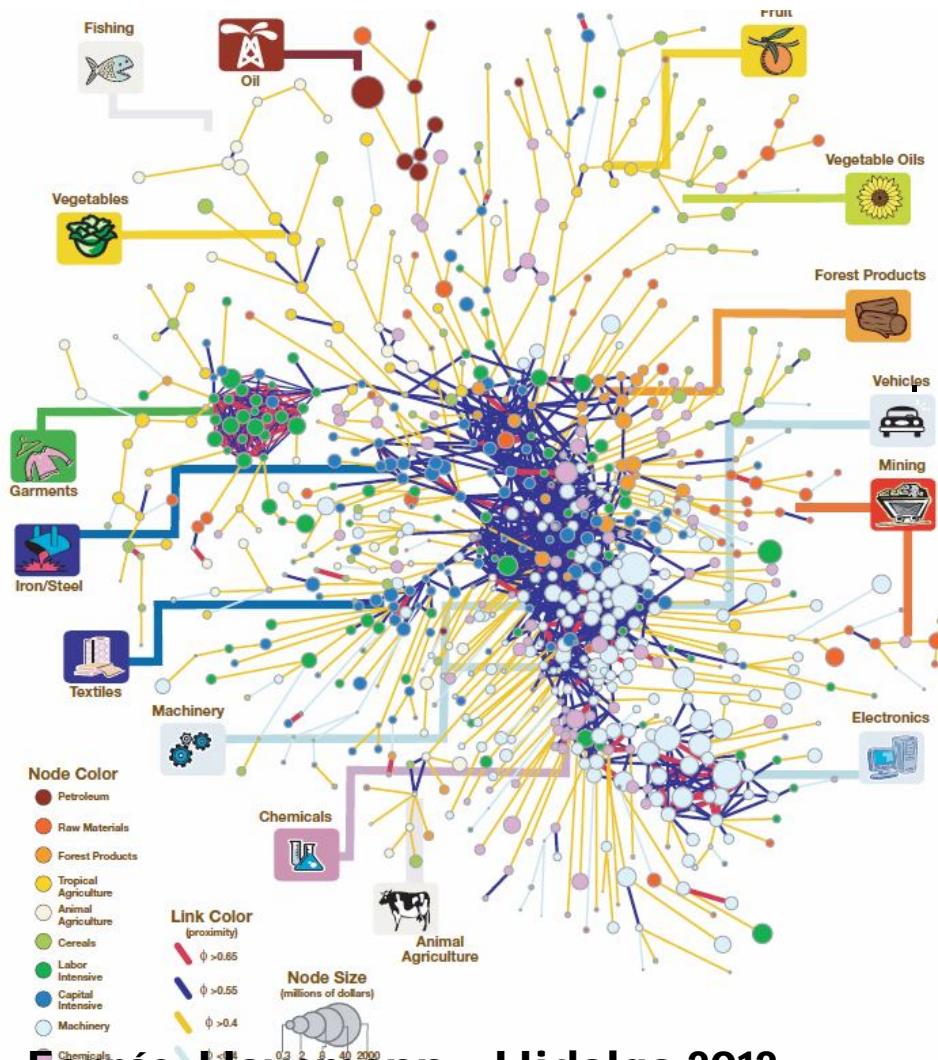
Komplexitás és prosperitás

30

- ❑ Egy ország prosperitása függ a munkaerő által elsajátított tudás mennyiségétől és minőségétől
- ❑ Explicit és hallgatólagos tudás
- ❑ A képességek diverzitása
- ❑ A képességek exkluzivitása
- ❑ **A képességek topológiája, sűrűsége**

Új metaforák ERDŐ - TERMELÉSI TÉR

31

Forrás: Hausmann – Hidalgo 2012

A fejlődés során az országok olyan új termékek előállítására törekszenek melyek a korábbiakhoz hasonló ismereteket igényelnek.

A termelési térben a távolság két termék között az előállításukhoz szükséges **képességek** különbözőségétől függ.

A termelési tér elemzésével be tudjuk azonosítani azokat a fejlesztési irányokat melyek végrehajtásához szükséges **képességeink** megvannak illetve megszerezhetők.

Képességek (Capabilities)

32

- **Az emberi és fizikai tőke, a jogrendszer, a különböző intézmények minősége az adott országban;**
- **Vállalati szinten mindaz a tudás, knowhow, munkatapasztalat amelyet az adott vállalat dolgozói birtokolnak;**
- **Szervezési képességek, melyek képessé teszik a vezetőket arra, hogy alakítsanak, irányítsanak olyan tevékenységeket, melyek jelentős létszámú csoportok kooperációját igénylik.**

A „termelési tér” és a gazdasági fejlődés

- A gazdasági fejlődés lényegében egy tanulási folyamat amelyben egy ország, egy régió egyre bonyolultabb termékek és szolgáltatások előállításához szükséges ismereteket sajátít el,
- ez a folyamat egyre komplexebb képességek elsajátítását igényli annak érdekében, hogy képesek legyünk magasabb termelékenységű tevékenységek végzésére.

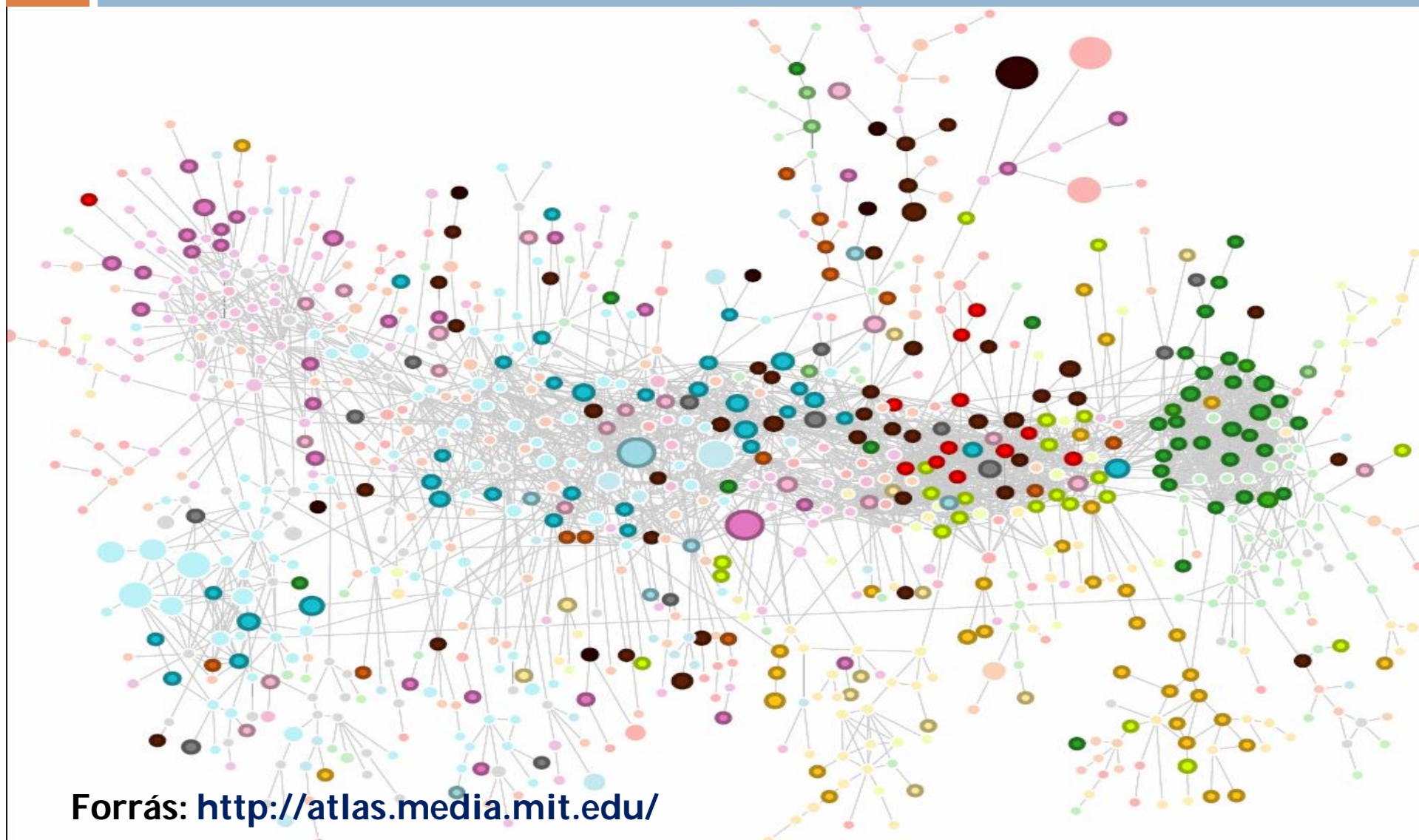
Ami a legfontosabb

34

- A gazdaság komplexitásának növelése nem csupán a munkaerő képességeinek növelését, hanem a helyi társadalmak tágabban értelmezett képességek fejlesztését követeli meg (bizalom, kooperáció, jogkövetés ...).
- Nem csupán a tudás növelése a feladat, hanem **készségek komplex egészséges együttműködő ökoszisztémájának** fejlesztése.
- Ez a feladat messze túlnő az iskolarendszer fejlesztésén, a helyi társadalmak kooperációját, aktivitását, autonómiáját kell erősíteni minden lehetséges eszközzel.

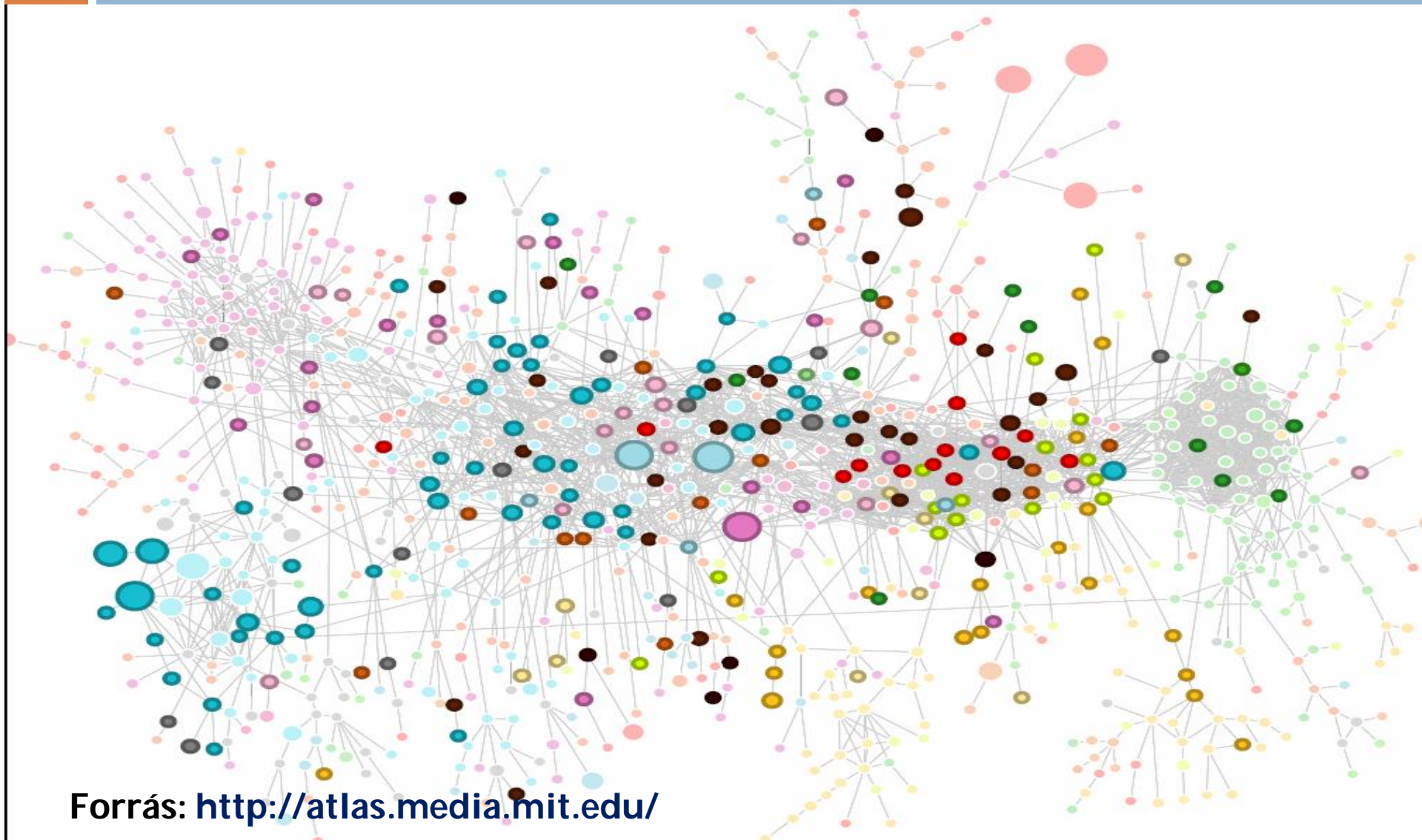
Termelési tér – Magyarország 1995

35

Termelési tér – Magyarország 2010

36

Sandra Poncet and Felipe Starosta de Waldemar:
Product Relatedness and Firm Exports in China, The
World Bank, Policy Research Working Paper, n. 6676

37

WPS6676

POLICY RESEARCH WORKING PAPER 6676

Product Relatedness and Firm Exports
in China

*Sandra Poncet
Felipe Starosta de Waldemar*

The World Bank
Development Economics Vice Presidency
Partnerships, Capacity Building Unit
October 2013

„Our results indicate that exports grow faster for goods that have denser links with those currently produced in the firm's locality. This finding is consistent with the density of links between products giving rise to export-enhancing spillovers.“

III. Konklúzió

Globalitás és lokalitás

39

„Figyelemre méltó paradoxon, hogy a globalizálódó gazdaság egyre inkább lokális.

A gyors hálózatosodáshoz, a távolság halálához kapcsolódó hipotézisek ellenére egyre fontosabb, hogy hol élünk és hol dolgozunk.

Legbriliánsabb ötleteink azoknak a megjósolhatatlan napi hatásoknak eredményei, melyeket közvetlen környeze-tünktől kapunk.

Életünk legfontosabb eseményei szemtől szembe zajlanak, legértékesebb ismereteinket másoktól és nem a Wikipédiából nyerjük.”Moretti, Enrico (2012) The New Geography of Jobs.

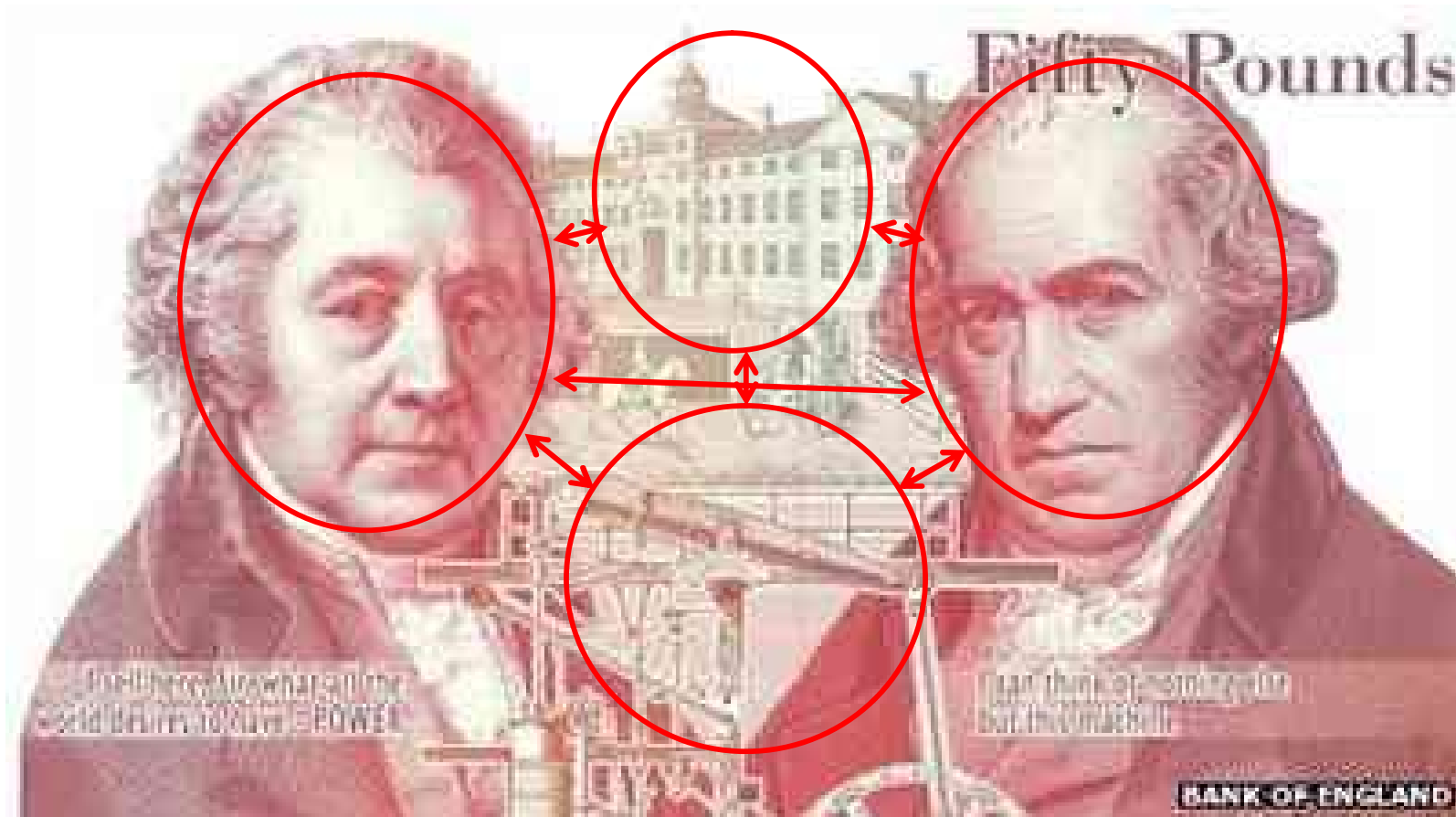
James Watt, Matthew Boulton, a gőzgép és a birminghami Soho gyártelep

40

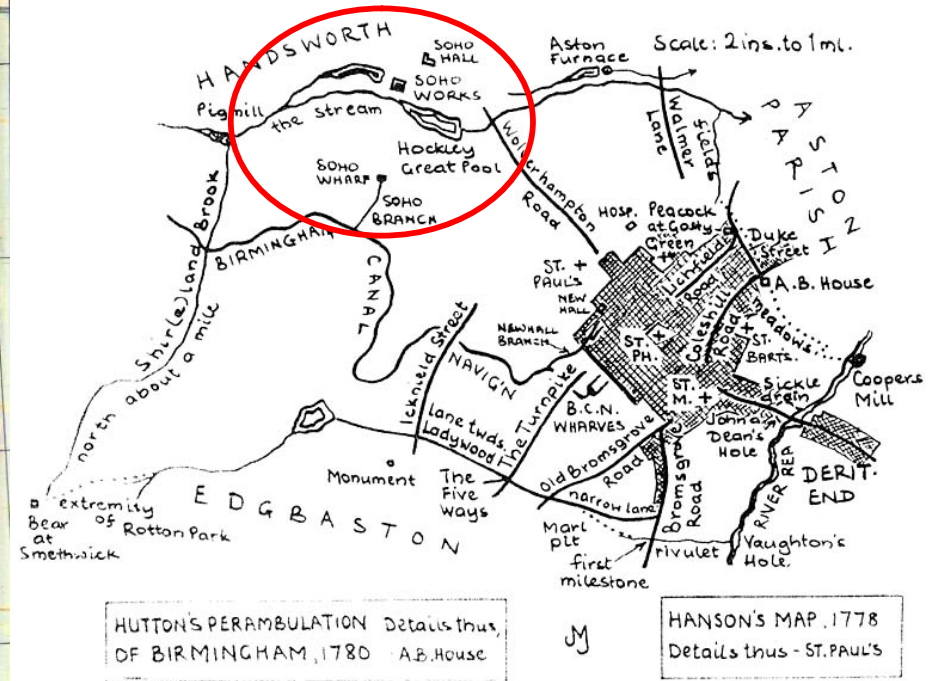
James Watt, Matthew Boulton, a gőzgép és a birminghami Soho gyártelep

41

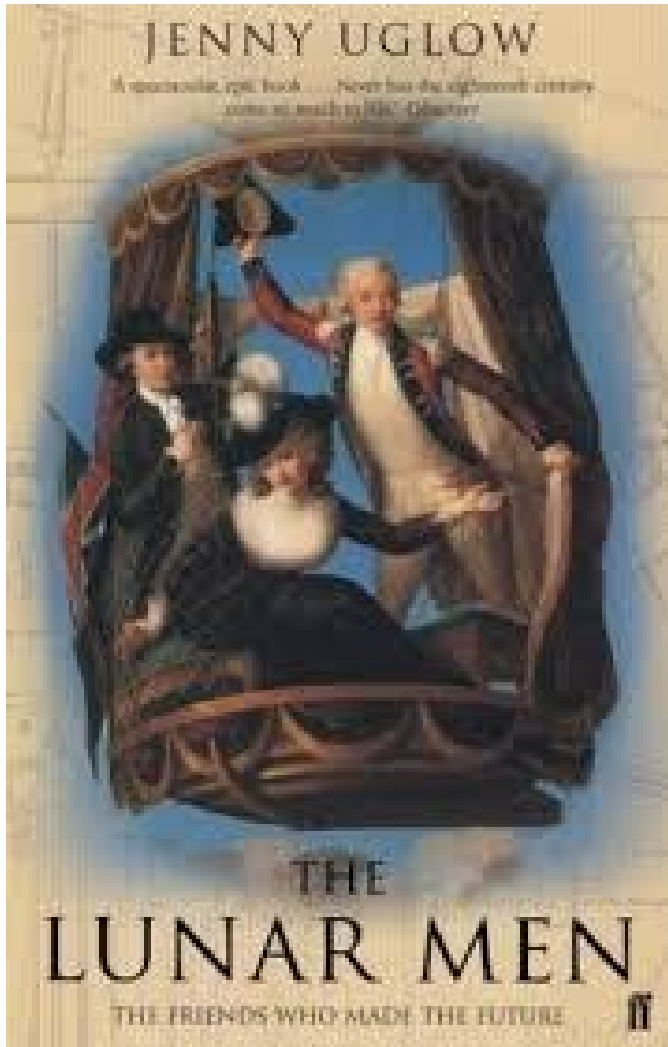

Térkép forrása: Map of Industrial England since 1750. University of Texas at Austin. Historical Atlas by William Shepherd (1911).

„The Soho Manufactory and the Soho Foundry were, if you like, the Silicon Valley of those times, and they drew people from all over the world, most to look, but some to live, just as Silicon Valley does today.” (Bob

The Lunar Men: The Friends Who Made the Future, 1730-1810 by Jenny Uglow, Faber, 2002.

„A csoport több volt mint élőlények puszta gyülekezete. Saját **fejlődő élete** volt amely tükörképe lett, mikro-kozmosza volt a tizennyolcadik század második felében zajló **kavargó és egymással ellentétes különféle áramlatoknak**, melyek végül egy új társadalmat hoztak létre.”

Növekedés és moralitás

44

- **Bizalmatlanság - bizalom**
- **Szabályok áthágása - szabálykövetés**
- **Adóelkerülés – adótudatosság**
- **Önzés – kooperáció**
- **Innováció – beragadás**
- **Kíméletlenség - szolidaritás**

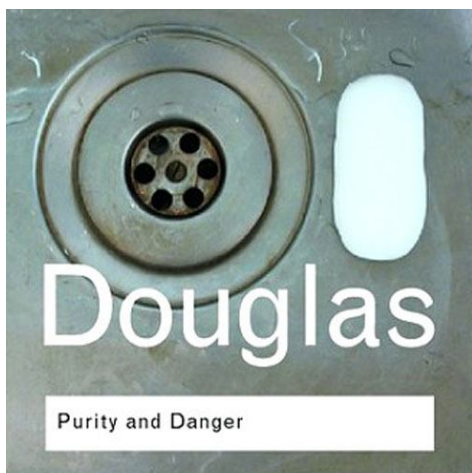
MOCSOK ÉS MEGTISZTULÁS

45

Mary Douglas: Purity and Danger, An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo (1966)

- Rítusok társadalmi anomáliák megelőzésére és kezelésére
- Egyéni és társadalmi minták
- A mocskok és a rend
- **Művészet, vallás, tudomány**
- Közgazdaságtan és moralitás

MTA KRTK új interdiszciplináris kutatócsoportok

46

- **Játékelmélet (LENDÜLET)**
- **Vállalati magatartás (LENDÜLET)**
- **Határtérségek kutatása**
- **Hálózatos gazdaságtan**
- **Nemzetközi működő-tőke áramlás
kutatása**

Köszönöm a figyelmet!

fazekas.karoly@krtk.mta.hu